

การแข่งขันทางภูมิรัฐศาสตร์กับการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรมในประเทศไทย

○ Scenario I : ภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitics) คืออะไร

ภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitics) คือ การศึกษาผลกระทบของลักษณะทางภูมิศาสตร์ของโลกที่มีต่อการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยทั่วไปหมายถึงประเทศและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่าง ๆ ภูมิรัฐศาสตร์เป็นวิธีการศึกษานโยบายต่างประเทศเพื่อทำความเข้าใจ อธิบาย และทำนายพฤติกรรมการเมืองระหว่างประเทศผ่านตัวแปรทางภูมิศาสตร์ซึ่งรวมถึงพื้นที่ศึกษา สภาพภูมิประเทศ ภูมิประเทศ ประชากรศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ของภูมิภาคที่กำลังถูกประเมิน ภูมิรัฐศาสตร์มุ่งเน้นไปที่อำนาจทางการเมืองที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งน่านน้ำอาณาเขต ดินแดน และความมั่งคั่งของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ทางการทูต โดยเฉพาะในบริบทของมหาอำนาจที่เปรียบเทียบกับรัฐเพื่อนบ้านที่มีอำนาจน้อยกว่าหรือเทียบเท่า ภูมิรัฐศาสตร์รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์ของตัวแสดงทางการเมืองระหว่างประเทศที่มุ่งเน้นภายในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์หรือองค์ประกอบทางภูมิศาสตร์ ซึ่งความสัมพันธ์เหล่านี้สร้างระบบภูมิรัฐศาสตร์ขึ้น (ตัวแสดงที่มีใช้รัฐ (non-state actors) ได้แก่ องค์การระหว่างประเทศระดับระหว่างรัฐ องค์การระหว่างประเทศระดับเหนือรัฐ บริษัทธุรกิจข้ามชาติ และขบวนการระหว่างประเทศ หรือสถาบันกึ่งรัฐ รวมถึงกลุ่มประเทศที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด)

การแข่งขันทางภูมิรัฐศาสตร์กับการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรในประเทศไทย

○ การแข่งขันทางภูมิรัฐศาสตร์อาจส่งผลต่อการปฏิรูปที่ดินของไทยอย่างไรบ้าง?

ประการที่ 1 การถือครองที่ดิน และการลงทุนจากต่างชาติในลักษณะนอมินี

เหตุผล เนื่องจากประเทศมหาอำนาจต่าง ๆ ต้องการรับประกันความมั่นคงทางอาหารและทรัพยากรเพื่อให้สามารถหล่อเลี้ยงประชากรของตน ดังนั้นจึงมีความต้องการแหล่งเพาะปลูกที่อุดมสมบูรณ์ จึงใช้วิธีการเข้าครอบครองด้วยการลงทุนในรูปแบบต่าง ๆ ทุนต่างชาติอาจเล็งเห็นโอกาสในที่ดินที่เกษตรกรได้รับการปฏิรูปที่ดิน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความพร้อมด้านแหล่งน้ำและโครงสร้างพื้นฐาน ที่ดินตั้งอยู่ในทำเลดี นายทุนเหล่านี้อาจเสนอค่าเช่าที่ดินที่สูงหรือข้อตกลงการซื้อที่สูงเพื่อดึงดูดเกษตรกรที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ไม่มั่นคง ซึ่งผลลัพธ์ที่จะตามมา คือ เกษตรกรจะเป็นเจ้าของที่ดินแต่เพียงในนามสูญเสียสิทธิการเข้าทำประโยชน์และการบริหารจัดการที่ดิน และจะกลายเป็นผู้เช่าหรือเป็นผู้ใช้แรงงานภาคการเกษตร ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมรุนแรงยิ่งขึ้น

การแข่งขันทางภูมิรัฐศาสตร์กับการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรในประเทศไทย

○ การแข่งขันทางภูมิรัฐศาสตร์อาจส่งผลต่อการปฏิรูปที่ดินของไทยอย่างไรบ้าง?

ประการที่ 2 ความผันผวนของตลาดสินค้าและราคา

เหตุผล เนื่องจากความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์ อาทิ การเกิดสงครามเพื่อแย่งชิงทรัพยากร ระหว่าง รัสเซีย – ยูเครน สถานการณ์ระหว่างจีน – ญี่ปุ่น กรณีไต้หวัน สถานการณ์ระหว่างสหรัฐอเมริกา - เวเนซุเอลา สถานการณ์ระหว่างอิหร่าน - อิสราเอล สถานการณ์ระหว่างซาอุดีอาระเบีย - เยเมน สถานการณ์ระหว่างชายแดนไทย - กัมพูชา เป็นต้น และการคว่ำบาตรทางการค้า การตั้งกำแพงภาษีของสหรัฐอเมริกา สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ สามารถทำให้ราคาอาหารและพลังงานโลกมีความผันผวนอย่างรุนแรง ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นหากพลังงานและแหล่งทรัพยากรธรรมชาติมีต้นทุนที่สูงขึ้น ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับภาคเกษตรกรรมไทยได้รับผลกระทบทางอ้อมจากราคาต้นทุนการผลิตปุ๋ยมีราคาสูงขึ้น โดยเฉพาะผลพวงจากสงครามระหว่างรัสเซีย - ยูเครน ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องและยาวนานตั้งแต่ช่วงปลายเดือนกุมภาพันธ์ 2565 ถึงปัจจุบัน ส่งผลกระทบต่อห่วงโซ่การผลิตอาหารโลก และทำให้ราคาอาหารพุ่งสูงขึ้นมากจากอุปทานที่หายไปจากตลาด ทั้งนี้เนื่องจากทั้งสองประเทศเป็นผู้ผลิตและส่งออกธัญพืชที่สำคัญของโลกหลายชนิด นอกจากนี้รัสเซียยังเป็นผู้ส่งออกวัตถุดิบสำหรับทำปุ๋ยเคมีรายใหญ่ของโลก ทำให้ต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรและเกษตรแปรรูป รวมทั้งผลิตภัณฑ์อาหารต่าง ๆ ซึ่งเป็นปลายน้ำของห่วงโซ่การผลิตอุตสาหกรรมอาหารแพงขึ้น ตามลำดับ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นส่งผลให้เกษตรกรมีต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น เกิดปัญหาการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของเกษตรกรเพื่อนำมาเป็นปัจจัยการผลิตและนำมาดำรงชีวิตต่อไป

การแข่งขันทางภูมิรัฐศาสตร์กับการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรมในประเทศไทย

○ การแข่งขันทางภูมิรัฐศาสตร์อาจส่งผลต่อการปฏิรูปที่ดินของไทยอย่างไรบ้าง?

ประการที่ 3 การเปลี่ยนแปลงด้านสภาพภูมิอากาศ

เหตุผล เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศโลก (Climate Change) เป็นอีกหนึ่งในสาเหตุสำคัญที่มีส่วนทำให้วิกฤตความมั่นคงด้านอาหารทั่วโลกมีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากสภาพภูมิอากาศซึ่งมีความผันแปรจากปกติ ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศส่งผลให้อุณหภูมิโลกสูงขึ้นทำให้เกิดคลื่นความร้อนรุนแรงและบ่อยขึ้น สภาพอากาศสุดขั้ว ทำให้เกิดพายุ, น้ำท่วม, ภัยแล้งรุนแรงและบ่อยขึ้น ระดับน้ำทะเลสูงขึ้น คุกคามพื้นที่ชายฝั่งและเกาะต่าง ๆ พื้นที่แผ่นดินถูกกัดเซาะ ระบบนิเวศถูกทำลาย ปะการังฟอกขาว, สัตว์และพืชสูญพันธุ์, การเปลี่ยนแปลงถิ่นที่อยู่ เป็นต้น ทั้งนี้มีสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งของประเทศที่อยู่ในลุ่มแม่น้ำโขง อันเป็นตัวแปรด้านภูมิรัฐศาสตร์ที่สำคัญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ การจัดการทรัพยากรลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง กล่าวคือ หัวใจสำคัญของแหล่งน้ำภาคการเกษตรในภูมิภาคนี้ ผลกระทบจากการสร้างเขื่อนของจีนในต้นน้ำ จะเปลี่ยนจังหวะการไหลของแม่น้ำโขง ส่งผลต่อการผันน้ำเข้าสู่ระบบชลประทานในพื้นที่เกษตรกรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย นี่คือการตัวอย่างของผลกระทบเชิงภูมิรัฐศาสตร์ที่ส่งผลโดยตรงต่อการผลิตทางการเกษตรภายในประเทศ

การแข่งขันทางภูมิรัฐศาสตร์กับการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรมในประเทศไทย

○ การแข่งขันทางภูมิรัฐศาสตร์อาจส่งผลต่อการปฏิรูปที่ดินของไทยอย่างไรบ้าง?

ประการที่ 4 การแข่งขันระหว่างประเทศมหาอำนาจกับทางเลือกเชิงกลยุทธ์ของไทย

เหตุผล เนื่องจากการแข่งขันระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา อาจบังคับให้ไทยต้องเลือกข้างในด้านเทคโนโลยี และการออกข้อกำหนดบังคับเกี่ยวกับมาตรฐานสินค้าเกษตรผลกระทบที่จะเกิดขึ้น หากไทยมีความต้องการการลงทุน และการเปิดตลาดสินค้าจากจีน อาจต้องแลกต่อการนำเข้าสินค้าเกษตรหรือ อัตราการแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับภาษีนำเข้า - ส่งออก หรือหากไทยมีความต้องการที่จะมีความใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกามากขึ้น ไทยอาจต้องนำเข้าสินค้าเกษตร จากบริษัทในสหรัฐอเมริกา เช่น เมล็ดพันธุ์ข้าวโพด และการแลกเปลี่ยนอัตราภาษีการค้าที่เพิ่มสูงขึ้นสิ่งเหล่านี้อาจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินภาคการเกษตรจากการปลูกพืชเพื่อความมั่นคงทางอาหาร ไปสู่การปลูกพืชที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ เช่น พืชสำหรับเชื้อเพลิงชีวภาพ ยางพารา ซึ่งอาจจะมีความขัดแย้งต่อเป้าหมายของเกษตรกรรายย่อย ในเขตปฏิรูปที่ดิน เนื่องจากมีเป้าประสงค์เพื่อความมั่นคงการผลิตในด้านอาหาร

การแข่งขันทางภูมิรัฐศาสตร์กับการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรมในประเทศไทย

○ การแข่งขันทางภูมิรัฐศาสตร์อาจส่งผลต่อการปฏิรูปที่ดินของไทยอย่างไรบ้าง?

จากที่กล่าวมา ในอนาคตการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในประเทศไทย จะพบกับแรงกดดันสามด้าน คือ แรงกดดันจากระเบียบโลก ทั้งความผันผวนทางเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงทางภูมิรัฐศาสตร์ระดับโลก แรงกดดันจากสถานการณ์ภายในประเทศ อาทิ การเมือง กลุ่มผลประโยชน์ และความเหลื่อมล้ำในสังคม แรงกดดันด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น อันเป็นผลมาจากการขาดการอนุรักษ์และไม่คำนึงถึงการรักษาไว้ทรัพยากรในอนาคต ดังนั้น การวางกลยุทธ์เกี่ยวกับการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมจึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญกับด้านภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitics) เป็นอย่างยิ่ง เพื่อเป็นการปกป้องพื้นที่และเจตนารมณ์ของการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เพื่อให้เกษตรกรมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง มีอาหารดำรงชีพและสามารถใช้ประโยชน์ในที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด

